

EEN VANGST VAN DE RADDES BOSZANGER *PHYLLOSCOPUS SCHWARZI* IN NEDERLAND

Raddes Warbler in The Netherlands

Q. L. SLINGS

WAARNEMING

Op 8 oktober 1977 werd bij het — in de zeeduinen bij Castricum gelegen — Vogelringstation Castricum om 7.30 uur in één van de mistnetten een Raddes Boszanger *Phylloscopus schwarzi* aangetroffen. De plaats waar de vogel gevangen werd, ligt in een berkenbosje dat grenst aan een bos bestaande uit Zwarte Dennen. Terwijl de vogel uit het net verwijderd werd, vielen de volgende kenmerken op:

Een groen gekleurde vogel met een bijzonder opvallende, lange roomkleurige wenkbrauwstreep, een forse snavel met een brede basis, zoals van een spotvogel *Hippolais spec.*, maar hoger, en met zeer krachtige, lichtgekleurde poten.

De vogel werd geringd (Arnhem A 230389), uitvoerig beschreven, met drie verschillende foto's en gefotografeerd en daarna losgelaten. De vogel verdween laag boven de grond in een bosje en werd niet meer waargenomen. Hierbij waren de volgende medewerkers van het ringstation aanwezig: R. Dekker, F. Jongerling, E. Kortenoever, H. Kuperus, J. Letschert, H. Leveering, C. Reijnders, R. Reijnders en Q. Slings.

De volgende beschrijving werd opgesteld (fig. 1, 2): Voorhoofd, kruin en nek olijfgroen, kruinveren met donkere schachtstreepjes. Opvallende roomkleurige wenkbrauwstreep (lengte \pm 29 mm) tot ver in de nek doorlopend. Een evenlange grijsbruine oogstreep. Bovenzijde wenkbrauwstreep begrensd door minder opvallende, donkere kopstreep. Duidelijke, door oogstreep onderbroken, witgele oogring, waarvan het bovenste boogvormige gedeelte contrasteert met roomkleur van wenkbrauwstreep. Wangen en oorstreek olijfgroen, grijsbruin gevlekt. Kopvorm als van een spotvogel *Hippolais spec.*, met een vlak voorhoofd en het hoogste punt van de kruin achter de ogen gelegen.

Mantel, rug en stuit uniform olijfgroen, bovenstaartdekveren iets bruiner getint.

Kin opvallend licht, effen witgeel, contrasterend met diffuse, olijfkleurige borstband. Benedenborst en buik vuilwit met gele waas en zwak geel gestreept. Flanken en zijden uitgebreid olijfgroen met grijsachtige tint. Onderstaartdekveren donker bruingeel.

Slagpennen evenals dekveren met brede groene randen aan buitenvlaggen, weinig gesleten. Ondervleugelde dekveren zeemkleurig, vleugelboeg geel.

Staart afgerond (4 mm), de twaalf puntige, ongesleten pennen met brede groene randen aan de buitenvlaggen en grijswit gebleekte toppen.

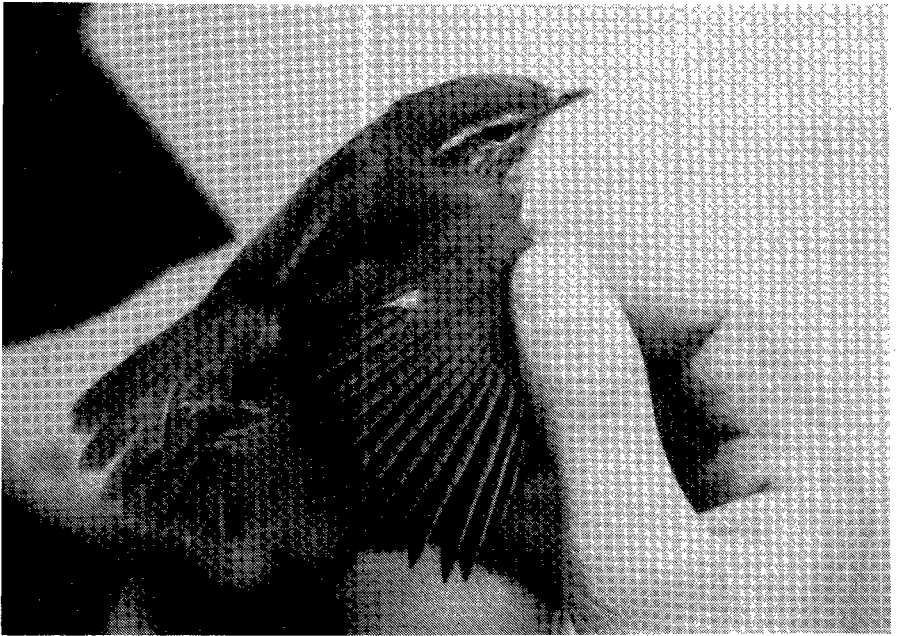

Fig. 1. Raddes Boszanger *Phylloscopus schwarzi*. Er zijn vier handpennen met versmalde buitenvlaggen zichtbaar. (C. Reijnders)

Fig. 1. Raddes Warbler *Phylloscopus schwarzi*. Notice four emarginated primaries. (C. Reijnders)

Bovensnavel bruin met geelachtige snijranden. Ondersnavel bruin, naar de spotvogelachtig verbrede basis toe geelroze wordend. Binnenzijde snavel en mondholte geel. Snavelborstels vrij talrijk, grootste lengte (aan de mondhoek) $\pm 4\frac{1}{2}$ mm. Oog: weinig contrast tussen donker grijsbruine iris en zwarte pupil; opvallend groot (diameter 6 mm). Tarsus, tenen en nagels strokleurig. De greep van de voeten ongewoon sterk.

Er werd geen rui vastgesteld.

Er werd geen geluid vernomen.

Vleugellengte 67 mm; Staartlengte $56\frac{1}{2}$ mm; Lengte buitenste staartpen $52\frac{1}{2}$ mm; Snavellengte (tot schedel) 11.7 mm, (tot voorhoofdsvoren) 8.1 mm; Snavelbreedte 3.6 mm; Snavelhoogte 3.3 mm; Tarsus 24.3 mm; Vleugelformule (ascendent) $4 = 5 > 3 (\frac{1}{2} \text{ mm}) > 6 (2 \text{ mm}) > 7 (5 \text{ mm}) > 8 (7\frac{1}{2} \text{ mm}) > 2 (8 \text{ mm}) > 9 (9 \text{ mm}) > 10 (11\frac{1}{2} \text{ mm}) > 1 (27\frac{1}{2} \text{ mm})$.

Handpennen 3 tot en met 6 met versmalde buitenvlaggen (fig. 1). Buitenste handpen 11 mm langer dan de langste handpendekveer. Gewicht 12.4 g (9.50 uur). Vetgraad 2. Snavelhoogte en snavelbreedte gemeten volgens Svensson (1975); overige maten volgens Busse (1974).

De determinatie werd verricht aan de hand van de door Williamson (1967) voor het genus *Phylloscopus* opgestelde determineersleutel. Williamson han-

teert de kleur van de bovendelen als een belangrijk criterium. De beslissende keuze is tussen bruine bovendelen zonder olijfkleur (o.a. *armandii* en *fuscatus*) en olijfkleurige bovendelen (o.a. *schwarzi*). Volgens dit criterium was de vogel inderdaad een Raddes Boszanger *Phylloscopus schwarzi*. Raadpleging van de beschrijvingen van *Phylloscopus armandii*, *P. fuscatus*, *P. griseolus* en *P. schwarzi* in Williamson (1967) en van *armandii* en *schwarzi* in Svensson (1975) leidde tot dezelfde conclusie.

DISCUSSIE

Vergeleken met de in de literatuur opgegeven waarden had de beschreven vogel bijzonder lange vleugels en tarsi. Desondanks was de snavel zo slank, dat op deze grond alleen *armandii* — de soort die het meest op *schwarzi* lijkt, maar een fijnere snavel heeft — niet uitgesloten kon worden. Dit gebeurde op grond van de kleur der bovendelen, de effen gekleurde keel en de borstband. De laatste twee kenmerken komen nooit bij *armandii* voor (King et al. 1970; Svensson 1975; Ticehurst 1938).

Te oordelen naar de grote vleugellengte was deze Raddes Boszanger mogelijk van het mannelijk geslacht. Over de leeftijdskenmerken van deze soort vindt men in de literatuur tegenstrijdige meningen, zodat hierover geen uitspraak wordt gedaan.

Dit is het tweede geval van de Raddes Boszanger voor Nederland. Het eerste geval betrof een ringvangst van 9 oktober 1974 op Texel (Voous 1975). Deze vangst is gebrekkig gedocumenteerd. Men kan zich afvragen of de gronden waarop de Texelse vogel zeker als *P. schwarzi* is gedetermineerd, deze beslissing rechtvaardigen. Voor de beslissing van de Commissie Dwaalgasten van de Nederlandse Avifauna (CDNA) zijn de forse snavel „als van een kleine lijsterachtige”, de „baardharen”, de vlekkerige wangstreek, die in de beschrijving genoemd worden, zo ook de ervaring die de beide vangers met gewone soorten hebben, doorslaggevend geweest (Voous 1975). Bovendien kwamen beide waarnemers met behulp van de determinatietabel in Perdeck & Speek (zonder jaar) onafhankelijk van elkaar uit op *P. fuscatus* of *P. schwarzi* (de tabel scheidt deze soorten verder niet, terwijl *P. armandii* er niet in opgenomen is). Ticehurst (1938) vermeldt dat *P. schwarzi* en *P. armandii* in museumcollecties herhaaldelijk verwisseld worden. Kennelijk is het onderscheid tussen deze soorten niet eenvoudig en is de forse snavel van *schwarzi* niet zoveel forser dan die van *armandii* als veelal gesuggereerd wordt. Zoals vermeld was dit bij de Castricumse vogel ook het geval. Een gedetailleerde beschrijving van de onderzijde is voor het onderscheid tussen deze soorten noodzakelijk. Uit de gegevens die Voous vermeldt over de Texelse vogel kan niet opgemaakt worden of de keel effen geel was dan wel geel gestreept.

Nu werd *P. armandii* nog nooit in Europa vastgesteld en de kans dat dit ooit zal gebeuren is miniem. Toch maant het recente voorkomen van zeer oostelijke (onder)soorten als *Calidris subminuta*, *Anthus godlewskii*, *Luscinia*

Fig. 2. Raddes Boszanger *Phylloscopus schwarzi*. (C. Reijnders)

Fig. 2. Raddes Warbler *Phylloscopus schwarzi*. (C. Reijnders)

cyane, *Phylloscopus inornatus humei* in Noordwest-Europa tot voorzichtigheid. In veel gevallen verschillen deze extreem oostelijke soorten slechts in details van hun westelijke tegenhangers. Het zijn juist de ringers die deze soorten met zekerheid kunnen vaststellen. Zo kunnen zij bijdragen tot de oplossing van enkele problemen die het dwaalgasten-verschijnsel oproept, zoals de vraag of dwaalgasten een bijdrage leveren aan het in stand houden van de soort (bijvoorbeeld door het „uittesten” van andere trekroutes en winterkwartieren), of dat het echte „verdwaalde gasten” zijn.

De Raddes Boszanger bewoont de randen van de taiga in een vrij smalle strook van Siberië van Novosibirsk in het westen tot Sachalin en Noord-Korea in het oosten. Via China trekt deze soort naar het voornamelijk in Indo-China gelegen winterkwartier (Dement'ev et al. 1968).

Deze soort is tot en met 1976 dertig keer in Noordwest-Europa vastgesteld, merendeels na 1960. Voor 1960 zijn er drie gevallen: Engeland (1898; Williamson 1967) en Helgoland, Duitsland (1930 en 1940; Vauk 1972). Van de recente gevallen komen er twintig uit Groot-Brittannië, vier uit Zweden en telkens één uit Denemarken, Polen en Nederland (Williamson 1967; Reports on rare birds in Great Britain, in *British Birds* 62-70; Rabøl & Pihl 1978; Voous 1975).

De vroegste waarneming van de Britse Eilanden is van 26 september, de

andere gevallen zijn verdeeld over oktober. In het Oostzeegebied liggen de data over het algemeen iets eerder: 21 september tot 7 oktober. De meeste gevallen betreffen ringvangsten maar in Groot-Brittannië zijn er ook een aantal veldwaarnemingen. Het is verder opvallend dat de meeste gevallen van de Britse Eilanden zich zuidelijk van Schotland concentreren (Osieck in litt.).

De Raddes Boszanger was niet de enige vogel van oostelijke herkomst die in 1977 het ringstation Castricum aandeed. Eind september, begin oktober werden de volgende soorten vastgesteld: Dwerggors, 27 sept., ringvangst; Grote Pieper, 19 sept.-7 okt., totaal 11 ex.; Kleine Vliegenvanger, 20 sept. en 11 okt.; Bladkoninkje, 7 okt., ringvangst. Bovendien werden nog twee ondersoorten van oostelijke herkomst vastgesteld: Sperwer vermoedelijk ssp. *niso-similis*, vrouwtje, vleugellengte 252½ mm, ringvangst; en Notenkraker ssp. *macrorhynchos*, 14 okt., ringvangst.

De aankomst van deze vogels van oostelijke oorsprong vanaf 19 september valt opvallend goed samen met het optreden van noordoostelijke winden tot diep in Rusland. Deze winden werden veroorzaakt door een hoge-drukgebied dat op 13 september boven Groenland ontstond en dat zich vanaf de vijftiende naar het oosten verplaatste. Op 19 september, toen de kern van dit hoge-drukgebied ten noorden van Schotland lag, maar een uitloper hiervan zich tot boven Rusland uitstreckte, maakte de tot dan toe op het continent overheersende westenwind plaats voor een geleidelijk van noordoost naar oost draaiende wind. Deze windrichting hield aan tot 1 oktober, waarna de wind weer uit de westhoek ging waaien.

Het is niet aannemelijk dat een middellange-afstand-trekker als de Raddes Boszanger Noordwest-Europa vanuit Siberië heeft kunnen bereiken door constant tegen de westelijke wind in te vliegen. Daarom lijkt het waarschijnlijk dat deze vogel tegelijkertijd met de hierboven genoemde oostelijke vogels in de tweede septemberhelft al in Noordwest-Europa is aangekomen, dat wil zeggen, geruime tijd voordat de vogel in Castricum werd gevangen.

Met dank aan Dr. E. Nieboer en E. R. Osieck voor hun commentaar op het manuscript.

SUMMARY

On 8th October 1977 a Raddes Warbler *Phylloscopus schwarzi* was captured at Castricum ringing station on the Dutch North Sea coast.

In this note the bird is described in detail. This is the second record of this species for the Netherlands. It is shown that due to the incomplete description *P. armandii* cannot be ruled out in the first accepted record of the Raddes Warbler for the Netherlands (Texel, October 1974). It is stressed that ringers should be aware of these far-eastern species in order to help solve some problems related to the phenomenon of vagrancy. For instance the question: does vagrancy have survival value for the species (in testing new migration routes and wintering areas) or are stragglers really lost?

The occurrence of the Raddes Warbler in northwestern Europe until 1977 is summarized.

Because of the weather situation it seems likely that the Castricum Raddes Warbler had arrived some time before it was captured.

C.D.N.A.: Bevestigde waarneming.

LITERATUUR

- Busse, P. 1974. (Biometrical methods). Notatki orn. 15: 114-126. (in het Pools met Engelse samenvatting).
- Dement'ev, G. P. en N. A. Gladkov (et al.) 1968. Birds of the Soviet Union, Vol.VI. Israel Program for Scientific Translations, Jerusalem.
- King, B., Woodcock, M. en E. C. Dickinson. 1970. Birds of South-East Asia. Collins, London.
- Perdeck, A. C. & B. J. Speek. Sine anno. Handkenmerken voor het determineren van vogels. Uitgave Vogeltrekstation, Arnhem.
- Rabøl, J. & S. Pihl. 1978. (Spectacled Warbler and Raddes Warbler at Christiansø, 1976). Dansk orn. Foren. Tidsskr. 72: 51-57. (Deens met Engelse samenvatting).
- Svensson, L. 1975. Identification guide to European passerines. Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm.
- Ticehurst, C. B. 1938. A systematic review of the genus *Phylloscopus*. Trustees of the British Museum, London.
- Vauk, G. 1972. Die Vögel Helgolands. Berlin.
- Voous, K. H. 1975. Raddes Boszanger *Phylloscopus schwarzi* een nieuwe dwaalgast in Nederland. Limosa 48: 171-173.
- Williamson, K. 1967. Identification for ringers 2: the genus *Phylloscopus*. British Trust for Ornithology, Tring.

Adres: Zoölogisch Laboratorium, Vrije Universiteit, De Boelelaan 1087, Amsterdam-Buitenveldert.